

ISRC *Congress*

International Scientific Researches Congress 2020 Gümüşhane

December 03 - 05, 2020, Gümüşhane / TÜRKİYE

Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane

03 - 05 Aralık 2020, Gümüşhane / TÜRKİYE

**Proceedings
Bildiriler Kitabı**

ISRC *Congress*

International Scientific Researches Congress 2020 Gümüşhane
December 03 - 05, 2020, Gümüşhane / TÜRKİYE

Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane
03 - 05 Aralık 2020, Gümüşhane / TÜRKİYE

Editors / Editörler

Doç. Dr. Salih YILDIZ
Doç. Dr. Büşra TOSUNOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Muhlis ÖZDEMİR

Cover Design / Kapak Tasarım

Hanefi OKUR, Gümüş Reklam

Advertising, Promotion / Reklam, Tanıtım

Hanefi OKUR, Gümüş Reklam

Yayın No: 45

ISBN: 978-605-4838-26-4

Gümüşhane Üniversitesi, 2020

© Her hakkı saklıdır. Yayınlanan çalışmalardaki görüş ve düşünceler yazarların kendilerine aittir. Yayınlanan çalışmalar sadece referans gösterilerek kullanılabilir.

International Scientific Researches Congress 2020 Gümüşhane / Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nce desteklenmiştir.

Proje No: 20.F2911.08.01

ISRC Congress

International Scientific Researches Congress 2020 Gümüşhane
December 03 - 05, 2020, Gümüşhane / TÜRKİYE

Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane
03 - 05 Aralık 2020, Gümüşhane / TÜRKİYE

Gümüşhane Üniversitesi
www.gumushane.edu.tr

International Scientific Researches Congress 2020 Gümüşhane

www.isr-congress.com

<http://isrcongress2020.gumushane.edu.tr>

isrcongress2020gumushane@gmail.com

[f](#) [t](#) [i](#) / isrcongress

Gümüşhane Üniversitesi Yayınları:
Bağlarbaşı Mahallesi 29100 / Gümüşhane
Tel: 0456 233100 Fax: 0456 2331119
Eposta: dosim@gumushane.edu.tr

Copyright © 2020
ISBN: 978-605-4838-26-4
Publication Date: 13.12.2020

Honor Committee / Onur Kurulu

- Prof. Dr. Halil İbrahim ZEYBEK Gümüşhane Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Şeref ATEŞ Yunus Emre Enstitüsü Başkanı
Prof. Dr. Hamlet İSAXANLI Hazar Üniversitesi Kurucu Rektörü ve
Mütevelli Heyeti Başkanı
Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM Uluslararası Saraybosna Üniversitesi Rektörü
Doç. Dr. Tamar DOLBAIA Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi,
Sosyal ve Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı

Organizing Committee / Organizasyon Kurulu

- Doç. Dr. Salih YILDIZ Düzenleme Kurulu Başkanı
Doç. Dr. Elza SEMEDLI Hazar Üniversitesi
Doç. Dr. Senad BUSATLIC Uluslararası Saraybosna Üniversitesi
Doç. Dr. Büşra TOSUNOĞLU
Doç. Dr. Emel YILDIZ
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYYILDIZ
Dr. Öğr. Üyesi Muhlis ÖZDEMİR
Arş. Gör. Dr. Elif KÜTÜKOĞLU
Arş. Gör. Şerife DEMİRELLİ
Şerif DEMİRCİ

Scientific Committee / Bilim Kurulu

- Prof. Dr. Ali DERAN Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Aslıhan DOĞAN TOPÇU Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Aytekin CAN Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram NAZIR Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Bünyamin ER Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Cəfər QİYASI Azərbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi
Prof. Dr. Cem PEKMAN Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz ANIK Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun TOPAL Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Daria DOROSHKEVICH National Technical University of Ukraine
Prof. Dr. Derya ÖCAL Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem CENGİZ Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Erdem TAŞDEMİR Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Erol NeziH ORHON Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Fazıl KIRKBİR Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ferda ASADOV Azərbaycan Milli İlimler Akademisi
Prof. Dr. Ferid ALAKBERLİ Bakü Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Ferruh UZTUĞ Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Gürhan TOPÇU Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Hamlet İSAXANLI Hazar Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza ÇAKIR Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Hanife GÜZ Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan AYYILDIZ Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Kemal SÜHER Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Himmət HÜLÜR Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ALTUNBAŞ Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Sabri KURTULDU Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin KÖSE Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İdil SAYIMER Kocaeli Üniversitesi

- Prof. Dr. İsa HEBİBBEYLİ Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Prof. Dr. Kemal ÇELİK Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Killion MUNYAMA University of Economy WSG
Prof. Dr. Lalə HÜSEYNZADE Azerbaycan Milli Konservatuarı
Prof. Dr. M. Cengiz TAPLAMACIOĞLU Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. M. Nejat ÖZÜPEK Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KESİM Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ferhat ÖZBEK Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Mehpare TİMOR İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Metin IŞIK Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mohammad HUDAIB University of Glasgow
Prof. Dr. Musa PINAR Valparaiso University
Prof. Dr. Nihat YILMAZ Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin GÜZ Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Olha ILYASH National Technical University
Prof. Dr. Ömer TORLAK Rekabet Kurumu
Prof. Dr. Pınar ERASLAN YAYINOĞLU İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Rafael HÜSEYNOV Azerbaycan Edebiyat Müzesi Müdürü
Prof. Dr. Remzi ALTUNIŞIK Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Roszaini Haniffa HERİOT Watt University
Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Svitlana Hrynkevych Lviv Polytechnic National University
Prof. Dr. Şahin MUSTAFAYEV Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Prof. Dr. Tevfik Volkan YÜZER Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur YOZGAT Arkin University of Creative Arts and Design
Prof. Dr. Ümit ARKLAN Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Vuqar ZIFEROGLU Baku State University
Prof. Dr. Zülfikar DAMLAPINAR Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Afşin KAYA Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Burhan ÇAKICI Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Mutlu AKYÜZ Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet TARHAN Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Alper Veli ÇAM Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Banu HÜLÜR Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Barış YILDIZ Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Begayim MAKSUTOVA Yusuf Balasagin Kırgız Milli Üniversitesi

Doç. Dr. Büşra TOSUNOĞLU Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Cihan ÖZDEMİR Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Doç. Dr. Davut Alper ALTUNAY Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Dilara KESKİN Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Dilber ZEYNALOVA Hazar Üniversitesi

Doç. Dr. Ebru ONURLUBAŞ Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Elif KARAOŞMANOĞLU İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Elira TURDUBECEVA American University of Central Asia

Doç. Dr. Elza SEMEDLİ Hazar Üniversitesi

Doç. Dr. Emel YILDIZ Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Emre Ş. ASLAN Trabzon Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih DAMLIBAĞ Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih YALÇIN Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Fuat USTAKARA Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Göksel ŞİMŞEK Selçuk Üniversitesi

Doç. Dr. Gülay ÖZTÜRK İstanbul Ticaret Üniversitesi

Doç. Dr. Gülsüm ÇALIŞIR Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Handan ÇAM Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Hasan AYAYDIN Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Hatun BOZTEPE TAŞKIRAN İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim AL Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim CAN Iğdır Üniversitesi

Doç. Dr. İskender PEKER Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Jan VISNOVSKY University of Ss. Cyril and Methodius

Doç. Dr. Kadir Caner DOĞAN Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Kadir SANCAK Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal SAYLAN Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL Kırklareli Üniversitesi

Doç. Dr. Metin AKSOY Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Miliausha GAINANOVA Tataristan Cumhuriyeti İlimler Akademisi

- Doç. Dr. Mustafa Kemal YILMAZ Samsun Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa KOÇER Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Nilgün ULUTAŞDEMİR Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Nuri BALTACI Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Özgür SELVİ Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Piotr PRUS UTP University of Science and Technology
Doç. Dr. Roza ARAZOVA Hazar Üniversitesi
Doç. Dr. Safura BORIBAEVA Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Doç. Dr. Salih AKKANAT Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Salih GÜRAN Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Salih YILDIZ Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Suat Hayri ŞENTÜRK Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Şule Yüksel ÖZMEN Karedeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Tarhan OKAN Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Telman NUSRETOĞLU Hazar Üniversitesi
Doç. Dr. Uğur AKDU Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Umur IŞIK Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Zekiye Tamer GENCER Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Zülfiye Acar Şentürk Uşak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir ÖZTÜRK Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yılmaz ALBAYRAK Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aslı KÖSE Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aykut BAŞOĞLU Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Erkam YARAR Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aykut KARAKAYA Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Banu BOLAYIR Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bayram Oğuz AYDIN Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Birgül TAŞDELEN Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bülent BAL Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Canan ÇAKIR Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emine ŞAHİN Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emre CENGİZ Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ercan AKTAN Aksaray Üniversitesi

- Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan AKMAN Manas Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erol USTA AHMETOĞLU Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ersin DİKER Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi BADAY YILDIZ Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gizem AKBULUT YILDIZ Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülçin BİLGİN TURNA Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hakkı YAPICI Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Mahmut KALKIŞIM Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hikmet Gülçin BEKEN Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kamer Ilgın ÇAKIROĞLU Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad GÖLGELİ Erciyes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AKYOL Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mohammad MAGHAMINIA Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ŞAHİN Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhlis ÖZDEMİR Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat KOÇYİĞİT Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat TOKSARI Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Ertan DOĞAN Alanya HEP Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYYILDIZ Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mümin HAKKIOĞLU Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nazlı KEYİFLİ Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Orkun DEMİRBAĞ Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Osman Murat TELATAR Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ömer AKKUŞ Samsun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇAKIN Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÜNLÜ Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Recep YILMAZ Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Semra BANK Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serap AKDU Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serdar BAYRAKDAROĞLU Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba MUTLU Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Veysel ÇAKMAK Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin TATLI Gümüşhane Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim BAYRAKDAROĞLU Gümüşhane Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim DİNDAROĞLU Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zühal ÇİLİNGİR ÜK Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Arleta KOWALEWSKA Universtiy of Economy WSG

Dr. Elif KÜTÜKOĞLU Gümüşhane Üniversitesi

Dr. Habibe AKÇAY BEKİROĞLU Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Jaroslaw SMOGOR Milenium College

Dr. Michal ROMAN Warsaw University of Life Science

Dr. Pawel DZIEKANSKI Jan Kochanowski Universtiy in Kielce

Dr. Witold GOSZKA Kazimierz Wielki University

Dr. Monika ROMAN Warsaw University of Life Science

International Participants/ Uluslararası Katılımcılar

Musa PINAR Valparaiso University, USA

Dariia DOROSHKEVYCH National Technical University of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Killion MUNYAMA University of Economy WSG, Poland

Piotr PRUS UTP University of Science and Technology
Bydgoszcz, Poland

Olha ILYASH Nicolaus Copernicus University
Torun, Poland

Olena TROFYMENKO National Technical University of Ukraine

Bryan CHRISTIANSEN Global Training Group, LTD.
London, England

Tamar DOLBAIA Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Tbilisi, Georgia

Ali İhsan ÇEVİK Yunus Emre Institute
Baku, Azerbaijan

Osman EMİN Saints Cyril and Methodius University
Skopje, Macedonia

Seyhan Murtezan IBRAHIMI International Balkan University
Skopje, Macedonia

Günhan ERDEM Girne American University
Kyrenia, Northern Cyprus

Ainur KENEBAYEVA University of International Business
Almaty, Kazakhstan

Armiyash NURMAGAMBETOVA L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan

Jaroslaw SMOGOR University of Economy WSG
Bydgoszcz, Poland

Hossein Babapour GOLAFSHANI Tehran, Iran

Seyed Kamaledin MIRMEHDI Tehran, Iran

Navdeep Singh RANDHAWA S.V. Institute of Engineering & Technology
Banur, India

Vishal GARG S.V. Institute of Engineering & Technology
Banur, India

Mandeep DHAMI S.V. Institute of Engineering & Technology
Banur, India

Michal ROMAN Warsaw University of Life Sciences, Poland

Monika ROMAN Warsaw University of Life Sciences, Poland

Rashmi GUJRATI Tecnia Institute of Advanced Studies New
Delhi

Paweł DZIEKAŃSKI Jan Kochanowski University in Kielce,
Poland

Kamar FOUAD Mohamed V university, Morocco

Charrass ABDELMJÏD Mohamed V university, Morocco

Bahyaoui SALWA Mohamed V university, Morocco

Severin HORNUNG University of Innsbruck, Austria

Thomas HOGE University of Innsbruck, Austria

Serhii VOITKO National Technical University of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Natallia KOSAR Lviv Polytechnic National University,
Ukraine

Natallia KUZO Lviv Polytechnic National University,
Ukraine

Andrzej WLODARCZYK University of Economy WSG, Poland

Akos BALOGH Universitatea Babes Bolyai UBB,
Cluj Napoca

Aytaç BAGIROVA Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaijan

Christian U NKUME University of Klaipeda, Lithuania

Damien VANN Victorian University, Australia

Pammy KUMAR University of Economy WSG, Poland

Rainny NAMFON University of Economy WSG, Poland

Roberta BRESSAN Università Politecnica Delle Marche, Italy

Yevhen KRYKAVSKYI Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Svitlana HRYNKEVYCH Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Maryana KOHUT National Agrarian University, Ukraine,

Patchareeporn SUTCHARIT University of Economy WSG, Poland

Ruslan LUPAK Lviv University of Trade and Economics, Ukraine

Taras VASYLTSIV Lviv University of Trade and Economics, Ukraine

Abhishek PANDEY SCSVMV University, Kanchipuram, Tamil Nadu, India

Vpothy RAMESH SCSVMV University, Kanchipuram, Tamil Nadu, India

Liubov SMOLIAR National Technical University of Ukraine

Dima BARYSHNIUK University of Science and Technology, Poland

Janath SACHINTHAKA University of Economy WSG, Poland

Salome PIRTSKHELAVA University of Economy WSG, Poland

Ahmet Bahadır ŞANİH Yunus Emre Enstitüsü, Kuala Lumpur

Arun BALA University of Economy WSG, Poland

İsmail ÖZDEMİR Yunus Emre Enstitüsü, Tiflis

Ersin AKBULUT Yunus Emre Enstitüsü, Saraybosna

Agata KOSMALSKA UTP University of Science and Technology in Bydgoszcz, Poland

Aynur AHMEDOVA Bakü Business University

Andrzej WŁODARCZYK Jan Kochanowski University in Kielce, Poland

Joyeux MUNYANEZA University of Economy WSG

Federica SANTORO UTP University of Science and Technology
Jan Kochanowski University in Kielce,
Poland

Magdalena WRONSKA UTP University of Science and Technology
Jan Kochanowski University in Kielce,
Poland

Svetlana İBRAHİMOVA Bakü Business University

Holden SAMMUZAAV University of Economy WSG, Poland

Vita BASİLE UTP University of Science and Technology

Contents / İçindekiler

Musa Pınar	1
University Branding and Measuring Brand Equity: Conceptual Framework and Empirical Studies	
Dariia Doroshkevych, Olha Ilyash	5
The Investigation of Emotional Intelligence Level in Non-Government Organization with The Use of Hall's Test	
Kamar Fouad, Charrass Abdelmajid, Bahyaoui Salwa	16
Post-Covid Tourism, A Consensual Re-Reading of The Economic Outlook Application of The Delphi Method to "Morocco" Destination	
Dariia Doroshkevych	24
The Analysis of Factors that Influence on Workplace Digitalization	
Severin Hornung, Thomas Höge	25
Deconstructing Workplace Flexibility: Contrasting Humanistic and Neoliberal Ideological Foundations, Organizing Principles, and Behavioral Forces	
Osman Emin	26
Balkanlarda Türk Kültürünün Kaybolan Değerleri Kuzey Makedonya <i>The Lost Values of Turkish Culture in The Balkans North Macedonia</i>	
Olha Ilyash, Nataliia Buhaychuk	35
Development of Housing Infrastructure as A Factor in Ensuring Economic Security	
Ruslan Lupak, Taras Vasylytsiv	37
Directions of Institutional Changes and Structural Reforms in The Context of Implementation of The State Policy of Import Substitution	
Serhii Voitko, Olena Trofymenko	38
Ensuring The Growth of Renewable Energy Indicators on The Basis of The Global Sustainable Development Goals	

Olha Ilyash, Liubov Smoliar 39

World Drivers of «A Social Breakthrough»: Is An Economic Miracle Possible in Ukraine?

Abhishek Pandey, Vpothy Ramesh 41

Application of Deep Learning in Plant Diseases Detection for reliable Agriculture: A Survey

Olha Ilyash, Maryana Kohut 42

Features of International Labor Migration

Paweł Dziekański 44

Financial Situation as a Challenge for Local Authorities in a Multidimensional Operating Environment

Piotr Prus 46

Transfer of Knowledge into Practice as A Factor of Social and Economic Changes in Rural Areas - A Case Study

Yevhen Krykavskiy, Olha Ilyash, Svitlana Hrynkevych, Maryana Kohut , Patchareeporn Sutcharit 48

The Impact of Social Media Advertising on The Consumer Buying Behavior

Michał Roman, Monika Roman 49

The Crisis in Tourism Caused by the COVID-19 Pandemic-Global Challenges

Holden Sammuz, Şerif Demirci 50

Social Sciences in Zambia

Magdalena Wrońska 51

Utilization of Funds from The Regional Operational Program by Communes of The Podkarpackie Voivodeship

Nataliia Kosar, Nataliia Kuzo 53

Ways to Raise Competitiveness of Higher Education Establishments of Ukraine

Arun Bala 54

Network Interventions for Managing the Coronavirus Pandemic and Sustaining Economy

Dima Baryshniuk 55

Current Approaches in Social Sciences and Digitalization Education

Janath Sachinthaka 56

Problematic Situations in Project Management

Andrzej Włodarczyk 57

Sociology is Study of Human Relationship, Which Describes Changes in Social Structures

Andrzej Pawlik 58

Innovative Distance of Provinces in 2020 in Poland

Federica Santoro, Vita Basile 60

Environmental Problems

Agata Kosmalka 61

The Impact of The Epidemic's Effects on International and Rural Tourism in The Social Aspect

Aynur Ahmedova 62

Azerbaycan'da Turizm

Akos Balogh 63

The Principles of Single European Markets

Ersin Akbulut 64

Türkiye'nin Kültürel Diplomasi Atağı ve Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Çalışmaları

Turkey's Attack of Cultural Diplomacy and Sarajevo Yunus Emre Institute Studies

Ahmet Bahadır Şahin 65

Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Yunus Emre Enstitüsünün Güneydoğu Asya'daki Faaliyetlerinin Analizi

Analysis of The Activities of Yunus Emre Institute in Southeast Asia within The Framework of Public Diplomacy

İsmail Özdemir 67

Türkiye'nin Kültürel Diplomasi Atağı ve Tiflis Yunus Emre Enstitüsü Çalışmaları
Attack Turkish Cultural Diplomacy and Tbilisi Yunus Emre Institute Studies

Pammy Kumar 69

Education Industry Reality

Joyeux Munyaneza 70

Education

Christian U Nkume 71

Understanding Ethics of Digitalization

Damien Vann 72

The Roll of Modern Technology in Learning a New Language

Salome Pirtskhelava 73

Tourism

Aytaç Bağirova 74

Hukuk

Roberta Bressan 75

Tourism

Svetlana İbrahimova 76

Azerbaycan'ın Turizm Zenginlikleri

Abdulkadir Alıcı 77

Havayolu İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Riskinin Belirleyicileri
Determinants of Financial Failure Risk in Airlines

Ali Can Yılmaz 78

Bir Verimlilik Kaynağı Olarak Sanal Kaytarma
Cyberloafing as a Source of Productivity

Abdulkadir Alıcı, Güven Sevil 88

Analysis of Internal Financial Factors Affecting Stock Price in Airline Businesses
Havayolu İşletmelerinde Hisse Senedi Fiyatını Etkileyen İşletme İçi Finansal Faktörlerin Analizi

Ali Köroğlu, Salih Yıldız111

Hizmet Adaleti ve Tüketici Sinizmi Arasındaki İlişkide Fiyat Adaletinin Aracılık Rolü

The Mediating Role of Price Justice in the Relationship between Service Justice and Consumer Cynicism

Aslı Canan Kuşçu120

Detection of Breast Cancer by Otsu Threshold Determination Method

Mete Tevetoğlu130

Algoritmik Arabuluculuk

Algorithmic Mediation

İbrahim Avcı, Salih Yıldız132

Tüketici Etnosentrizmi ve Yerli Ürün Satın Alma Niyeti: Türk ve Leh Öğrencilerin Karşılaştırılması

Consumer Ethnocentrism and The Intention to Buy Domestic Products: A Comparison of Turkish and Leh Students

Mehmet Fatih Acar142

Sürdürülebilirlik ve Tedarik Zinciri

Sustainability and Supply Chain

Büşra Tosunoğlu, Gülşah Dönmez144

Denetim Kalitesi Konusunda Bibliyometrik Bir Araştırma

Erdal Demir, Ali Köroğlu145

Algılanan Hizmet Kalitesi ve Tavsiye Etme Niyeti Arasındaki İlişkide Kurum İmajının Aracılık Rolünün İncelenmesi

Investigation of The Mediating Role of The Corporate Image in The Relationship Between Perceived Service Quality and The Intention to Recommend

Gül Yeşilçelebi154

Türkiye'deki Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sürdürülebilirlik Açıklamaları: Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi

Sustainability Disclosures of the Independent Auditing Firms in Turkey: A Content Analysis of the Sustainability Reports

Nilgun Ulutasdemir, Semra Sisman Elevli, Özgün Arman155

Sağlık Çalışanlarının Tıbbi Atık Yönetimi: Bir Devlet Hastanesi Örneği

Medical Waste Management of Healthcare Workers: Example of a Public Hospital

Enes İlhan157

Ali Nihat Tarlan'dan Orhan Şaik Gökyay'a Necati Bey'e Ait Bir Beytin Tenkidi

Yahya Yaşar158

Modernist Ekolün Peygamber Tasavvuruna Eleştirel Bir Yaklaşım

A Critical Approach to The Modernist Ecol's Prophet Vision

Ali Tehci175

Yükseköğretimde Öğrenci Tatmini ile Kurum İmaj Algısı ve Sadakat İlişkisi

Relationship Between Student Satisfaction and Corporate Image Perception and Loyalty in Higher Education

Kemal Göz176

Çağdaş Kırgız Edebiyatının Önemli Kurucularından Mukay Elebaev'in Hayatı ve Edebî Kişiliğine Dair

About The Life and Literary Personality of Mukay Elebaev, One of The Important Founders of Modern Kırgız Literature

Cemil Liv186

Semerkandînin Mizânül Usûl Adlı Eseri Bağlamında Semerkant ve Irak Hanefî Usûl Ekollerinin Hz. Peygamberin Fiillerine Yaklaşımı

The Examination of The Approaches of The Samarkand and Iraq Methodology Tradition to The Actions of The Prophet in The Manner of The Alauddin Samarkandi's Great Work Named Mizan Al-Usul

Şahin Şimşek, İbrahim Fatih Demirel197

Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı Kazandırma/Kelime Öğretimi Etkinliklerinin Kullanılan Yöntemler Açısından İncelenmesi

Analysis of Vocabulary Gaining / Word Learning Activities in Turkish Course Books in terms of The Methods Used

Yıldırım Okatan199

Rus Telgraf Belgelerine Göre Türk Donanmasının Karadeniz'deki Faaliyetleri

According to Russian Telegraph Documents Activities of The Turkish Navy in The Black Sea

Aslı Canan Kuşçu201

Akciğer Bronşlarının, Bulanıklaştırma ve Keskinleştirme Filtreleriyle Görüntülenmesi ve Sonuçlarının Karşılaştırılması

Visualization of Lung Bronchi with Blur and Sharpen Filters and Comparison of Results

Yıldırım Beyazıt Çiçen224

Global Krizde Türkiye'de Cinsiyet ve Eğitim Düzeyine Göre İşsizlik Histerisi: Fourier Durağanlık Analizinden Kanıtlar

Unemployment Hysteresis by Gender and Marital Status in Global Crisis: Fourier Stationary Analysis for Turkey

Kadir Caner Doğan226

Kamu Yönetiminde Habis Sorunlar ve Mücadele Çabaları
The Struggle Effort and Wicked Problems in Public Administration

Mustafa Sarper Alap227

Urdu Dili ve Edebiyatı Gelişimine Bir Bakış
An Overview Development of Urdu Language and Literature

Fatih Ocak, Mürşit Şirin.....242

Gümüşhane Şehrinde Afet ve Acil Durum Toplanma Alanlarının Coğrafi Bilgi Sistemleri Ortamında Değerlendirilmesi
Evaluation of Disaster and Emergency Meeting Areas in The City of Gümüşhane in The Geographical Information Systems Environment

Yelda Tutar Serter.....244

Türk Modernleşme Sürecinde Atatürk Devrimleri'nin Algılanma Meselesi
The Issue of Perceiving Atatürk's Revolutions in The Turkish Modernization Process

Sevgi Sezer.....252

ABD'nin Ekonomi Politikalarındaki Belirsizliklerinin Nafta Ülkelerinin Dış Ticaret Dengelerine Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz
The Effects of Economy Policy Uncertainties in The USA on Foreign Trade Balance with Nafta Countries: Aneconometric Analysis

Levent Duman.....266

Türkiye'deki Suriyeliler ve "Banal" Ötekileştirme
Syrians in Turkey and "Banal" Marginalization

Mahmut Koçan, Salih Yıldız.....268

İmaj, Güven ve Kalite Algısının Satın Alma Niyetine Etkisi: Yerli Otomobil Markası TOGG Üzerine Bir Uygulama
The Effect on The Purchase Intention of Perception of Image, Trust and Quality: An Application on Domestic Automobile Brand TOGG

Bilâl Kas275

Aka Gündüz'ün Bu Toprağın Kızları ve İki Süngü Arasında Adlı Romanlarında Kadının "Erk" Karşısında Varoluş Çabası
Women's Effort of Existence Against "Men" in The Mame of Aka Gündüz's Bu Toprağın Kızları and İki Süngü Arasında

Ahmet Kırmızıbiber, Salih Yıldız282

Etkileyici Pazarlamanın Marka İmajına ve Satın Alma Niyetine Etkisi
Effect of Influencer Marketing on Brand Image and Purchase Intention

Sedef Şen289

Yolsuzluk İktisadi Büyümei Arttırır Mı?
Does Corruption Promote Economic Growth?

Ahmet Kırmızıbiber, Emel Yıldız299

Marka Boyutlarının Marka Evangelizmine Etkisi
The Effect of Brand Dimensions on Brand Evangelism

Mahmut Koçan, Emel Yıldız306

Tüketicilerin Memnuniyet ve Şikayetlerinin İncelenmesi: Trendyol Üzerine Bir İçerik Analizi
Examining Consumers' Satisfaction and Complaints: A Content Analysis on Trendyol

Şükrü Ayran314

İnsana Yönelik İşlenen Cinayetlerde / Suçlarda Hanefilerin Yurt Kavramı Temelli İhrâz Anlayışı
Hanafis' "Ihrâz" Approach Based on Home Concept in Murders / Crimes Against Humans

Mazhar Oyanık, Ekrem Cengiz326

Müşteri Kişilik Özellikleri ile Sıfır km. Otomobil Tercih Faktörleri Arasındaki İlişkiler: TR90 Bölgesi Örneği
Relationships Between Customer Personality Traits and Zero km Car Preference Factors: Example of TR90 Region

Mustafa Zuhul340

Gelişmekte Olan Ülkelerde Ulusal İnovasyon Kapasitesinin Belirleyicileri: Panel Veri Analizi Yöntemi
Determinants of National Innovation Capacity in Developing Countries: Panel Data Analysis Method

Zeynep Koçer341

Realism as a Tool to Develop Credibility: Orientalism in Mustang (Gamze Deniz Ergüven, 2015)

Necla İlter Küçükçolak342

Assessment of Mercantile Exchange's Contribution to Agricultural Commodity Market
Ürün İhtisas Borsacılığının Tarım Piyasasına Katkısının Değerlendirilmesi

Osman Komut354

Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Türkiye'deki Orman ve Orman Ürünleri Sertifikasyonu

Forest and Forest Products Certification in Turkey in the scope of Sustainability

Şenol Mail Pala365

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Anahtar Yetkinliklerle İlişkisi

The Relationship between The Gains in The Fifth Grade Social Studies Lesson Curriculum and The Key Competences

Gülşen Kırpık, Eda Rukiye Donbak367

Konaklama Yönetiminde Yeşil İnsan Kaynaklarının Önemi: Bir Literatür Taraması

The Importance of Green Human Resources in Hospitality Management: A Literature Review

Semih Çayak, İsmail Karsantık369

Eğitim Sürecine Paydaş Yaklaşımı: Ebeveyn Katılımı

A Stakeholder Approach to The Educational Process: Parental Involvement

Erman Kedikli, Zeynep Mutlu, İbrahim Süngü370

Üniversite Öğrencilerinin Girişimci Kişilik Özellikleri ve Kariyer Planlamaları Açısından İncelenmesi

An Investigation of University Students in terms of Entrepreneurial Personality and Career Planning

Hümeyra Uğurlu387

Vergi Mükellefiyeti Çerçevesinde Robot Vergisinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Robot Tax within The Framework of Tax Liability

Merve Görmez, Orhan Çakıroğlu397

Hikâye Haritası Stratejisinin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okuma Becerilerine Etkisini Değerlendiren Araştırmaların İncelenmesi

Tuğçe Akyol398

Anne Babaların Çocukların Katılım Hakkına Yönelik Görüşleri

Kenan Bülbül, Tuğba Türkkan, Hatice Odacı399

Çocukluk Çağı İstismar Yaşantıları ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerin Araştırılması: Öz Duyarlılığın Aracılık Rolü

The Investigation of Relationships between Childhood Traumatic Experiences and Psychological Symptoms: The Mediating Role of Self-Compassion

Ahmet Ergülen, Banu Bolayır, Zeynep Ünal, İbrahim Harmankaya400

COVID-19 Sürecinde Türkiye'nin Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi ile Değerlendirilmesi

In COVID-19 Process Evaluation with Data Envelopment Analysis Efficiency of Turkey

Sonay Satır, Deniz Atalay409

Endüstri 4.0 ile Birlikte Dönüşen İnsan Kaynakları Yönetimi

Human Resources Management Transformed with Industry 4.0

Mustafa Yılmaz, Fahri Atasoy417

Yeni Bir Aktivizm Yöntemi olarak Kırıcı Gözetim

Hacker Surveillance as a New Method of Activism

Elif Cansız, Asuman Bilbay419

Ergenlik Döneminde Evlilik ve Annelik

Marriage and Maternity in Adolescence

Mehmet Kanak, Asuman Bilbay, Elif Cansız.....421

Koruyucu Aile Olmaya İlişkin Görüşlerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Analysis of The Opinions about Being A Protective Family in terms of Various Variables

Taner Çiççi, Elif Cansız.....423

Okul Öncesi Dönem Çizgi Filmlerinde Coğrafi Kavramlar

Geographical Concepts in Preschool Semester Cartoons

Recep Kurt, Tiğınçe Oktar425

2. Meşrutiyet Döneminde Adana Vilayet'inde İşlenen Suçların Analizi

The Analysis of Crimes Committed in Adana Province during The Second Constitutional Period

Ahmet Cemil Soylu427

Sürdürülebilir Kalkınma ve Gıda Güvenliği İlişkisi

Sustainable Development and Food Safety Relationship

Ramazan Tarık429

Ali El-Fahrî'nin "Telhîsü'l-Beyân Fî Zikri Fıraki Ehli'l-Edyân" Adlı Eseri ve İslam Mezhepleri Tarihindeki Yeri

Ali El-Fahrî's Work Named "Talkhis Al-Bayan Fi Dhikr Firaq Ahl Al-Adyan" and Its Place in The History of The Islamic Sects

Abdulvehhab Gözün448

Kitâbet Dönemi (H. 1-73) Ortaya Çıkan Bazı Hadis Yazıtları
Some Hadith Inscriptions Revealed During The Period of Writing (H. 1-73)

Canser Boz, Muhlis Özdemir, Berna Çalgı.....462

Mental Hastalıkların Prevelansına Göre Ülkelerin Çok Boyutlu Karşılaştırılması
Multidimensional Comparison of Countries According to The Prevalence of Mental Disorders

Fahrettin Pala466

Ekonomik Özgürlüğün Borsa Performansı Üzerindeki Etkisinde Demokrasi İndeksinin Aracı Rolü
The Role of The Democracy Index in The Effect of Economic Freedom on The Stock Exchange Performance

Büşra Tosunoğlu, Selim Cengiz, Elvin Rzazade.....479

Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi: Trabzon İli Örneği
Evaluation of Local Financial Reporting Framework From Accounting Professionals' Point of View: Practice of Trabzon Province

Muhammet Ali Asar481

Musa Cârullah Bigiyef'e (1875-1949) Göre Sünneti İnkârın İmkânsızlığı
The Impossibility of Denial of Sunnah According to Musa Cârullah Bigiyef (1875-1949)

Serdar Göcen.....490

Gerçekleşen Enflasyon ve Enflasyon Beklentileri Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Uygulama

Sevgi Sezer.....491

BRICSMT Ülkelerinde Dış Ticaretin Ekonomik Büyümeye Etkileri: Panel Veri Analizi
Trade and Growth in BRICSMT Countries: A Panel Data Analysis

Elif Kütükoğlu503

Spotlight Filmi Bağlamında Soruşturmacı Gazetecilik ve Kamu Yararı İlkesi
Investigator in The Context of The Spotlight Film and The Principle of Public Benefit

Raife Meltem Yetkin Özbük.....505

A Comprehensive Examination of the Omnichannel Concept with Keyword Analysis
Anahtar Kelime Analizi ile Omnikanal Kavramının Kapsamlı Bir Şekilde İncelenmesi

Figen Gürsoy, Fatih Aydođdu, Burçin Aysu, Neriman Aral.....521

Bebeklerin Sağlığı ve Gelişimi ile İlgili Geleneksel Uygulamalar
Traditional Applications on The Health and Development of Babies

Saliha Koday, Zeki Koday, Emine Yılmaz Akçaözođlu523

Bozkır İlçesi'nin (Konya) Yükselti Basamaklarına Göre Nüfusu
Population of Bozkır District (Konya) According to Elevation Steps

Merve Görmez, Orhan Çakıroğlu536

Öğrenme Güçlüđü olan Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerisini Geliştirmede
Hikâye Haritası Stratejisinin Kullanımı

Günhan Erdem.....537

Afetlere Dirençlilik

Preface

We are proud to complete the "International Scientific Research Congress 2020 Gümüşhane" collaboration with Gümüşhane University, Yunus Emre Institute, Khazar University, International University of Sarajevo and Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. International Scientific Research Congress 2020 Gümüşhane, the second of our congress series, which we completed with more than 60 participants from 10 different countries in Tbilisi, the capital of Georgia, was held mainly with online participation due to the COVID-19 pandemic that affected the whole world. Nearly 40 participants from abroad as well as nearly 70 participants from Turkey supported the congress with their papers within many areas from Marketing to Health, Accounting to Education, Theology to Management, Finance to History of Social Sciences which become an interdisciplinary information feast, that provides valuable contribution to the scientific literature.

More than 100 papers were presented in our congress with different languages, the majority of the participants and listeners were young academicians, which enabled us to form an opinion that the interest in the field of Social Sciences will continue in the coming years.

We would like to thank all of our participants for their valuable contributions to our congress.

First of all, we would like to thank Gümüşhane University rector Prof. Dr. Halil İbrahim ZEYBEK. In addition, Yunus Emre Institute President Prof. Dr. Şeref ATEŞ, Founding Rector of Caspian University and Chairman of the Board of Trustees Prof. Dr. Hamlet İSAXANLI, Rector of the International University of Sarajevo Prof. Dr. Ahmet YILIDİRİM and Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Dean of the Faculty of Social and Political Sciences Assoc. Dr. Tamar DOLBAIA.

Finally, we would like to thank members of the Honor Committee, Organizing Committee, and Scientific Committee for their significant contribution to the International Scientific Researches Congress 2020 Gümüşhane.

Please follow <http://isr-congress.com> for upcoming events.

Regards,

International Scientific Researches Congress 2020 Gümüşhane
Organizing Committee

Önsöz

Gümüşhane Üniversitesi, Yunus Emre Enstitüsü, Hazar Üniversitesi, Uluslararası Saraybosna Üniversitesi ve Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi iş birliği ile organize ettiğimiz "Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane'yi tamamlamış olmaktan gurur duyuyoruz. İlkinin Gürcistan'ın başkenti Tiflis'de 10 farklı ülkeden 60'dan fazla katılımcı ile tamamladığımız kongre serimizin ikincisi olan Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane, tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi dolayısıyla ağırlıklı olarak online katılım ile gerçekleştirildi. Yurtdışından 40'a yakın katılımcının yanı sıra yurtiçinden 70'e yakın katılımcının bildirimleri ile destek verdiği kongrede Pazarlamadan Sağlığa, Muhasebeden Eğitime, İlahiyattan Yönetime, Finanstan Tarihe kadar pek çok alandan bildiri sunulmuştur. Disiplinlerarası bilgi şöleni olarak gerçekleşen kongrede Sosyal Bilimlerin farklı alanlarında çalışan araştırmacıları bir araya getirerek güncel konuların paylaşıldığı kongrenin bilimsel anlamda literatüre önemli katkılar sağladığını düşünmekteyiz.

Farklı dillerde 100'den fazla bildirim sunulduğu kongrede katılımcı ve dinleyicilerinin çoğunluğunun genç akademisyenlerden oluşması Sosyal Bilimler alanına duyulan ilginin önümüzdeki yıllarda da süreceği hususunda bir kanaat oluşturmamızı sağlamıştır.

Kongremize katkılarından ötürü öncelikle bütün katılımcılarımıza ayrı ayrı teşekkürler.

Öncelikle kongrenin gerçekleştirilmesinde emeği olan ve planlama aşamasından kongre gününe kadar desteğini esirgemeyen Gümüşhane Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Sayın Halil İbrahim ZEYBEK'e teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Sayın Şeref ATEŞ'e, Hazar Üniversitesi Kurucu Rektörü ve Mütevelli Heyeti Başkanı Prof. Dr. Sayın Hamlet İSAXANLI'ya, Uluslararası Saraybosna Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sayın Ahmet YILIDIRIM'a ve Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi, Sosyal ve Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı Doç. Dr. Sayın Tamar DOLBAIA'a teşekkür ederiz.

Son olarak, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane'ye büyük katkıları olan onur kurulu, düzenleme kurulu ve bilim kurulu üyelerimize ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Yaklaşan etkinlikler için lütfen <http://isr-congress.com> adresini takip ediniz.

Saygılarımızla,

Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 2020 Gümüşhane
Düzenleme Kurulu

Balkanlarda Türk Kültürünün Kaybolan Değerleri Kuzey Makedonya

Osman Emin¹⁰

Öz

Ahlak gelişimi bireyin, toplumun değer yargılarını benimseyerek yaşadığı çevreye uyum sağlaması doğru veya yanlış ayırt edebilmesi ve toplum içinde belli bir yer edinebilmesi için benimsediği davranış biçimleri ve kurallardır. Bu çalışmanın amacı, bireyin gelişim evrelerini incelerken, Ahlak gelişiminin de bireyin yaşadığı çevreye uyum sağlaması açısından ne kadar önemli bir rol oynadığını vurgulamaktır. Toplumlardaki eğitim-öğretim sistemleri bireylerin daima en üst düzeyde bilgi ve kültür seviyesine ulaşmasını, bireyin ilgilendiği alanın ya da mesleğin bütün gerekli donanımına sahip olabilmesini amaçlamaktadır. Ancak bununla birlikte eğitim-öğretim, toplumdaki bireylerin davranışlarını kontrol etmeyi; bireyi bazı toplumsal ve bireysel değerlerle donatabilmeyi de hedefler. Toplumlar kendilerine ait millî, kültürel, tarihî, ahlaki, manevî vb. bazı değerlere sahiptir. Bireyin aileden aldığı eğitim ve değerlerin ardından eğitim öğretim programları ile bu değerleri edinmesi de toplumun genel yapısı ve geleceği açısından oldukça önemlidir. Eğitim kurumları da bireylerin bilgi ve eğitimin yanında yaşadıkları toplumun birer üyesi olarak topluma ait değerleri öğrenip bu değerleri toplum içerisinde davranışa dökülebilmelerini sağlamak için gayret sarf etmekte, bu değerleri eğitim-öğretim programlarına ekleyerek bunu sağlamaya çalışmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Kültür , değer, edebiyat, eğitim.

The Lost Values of Turkish Culture in The Balkans North Macedonia

Abstract

Morality concerns an individual's growing sense of what is right and wrong, in order to obtain a certain place in society and to adapt the society and its rules. The purpose of this study is, while examining the individual developmental stages also to emphasize the importance of moral development in terms of adaptation to the environment in which individuals live. Education systems in societies aim to carry individuals to the upmost knowledge and culture level, and to endow them with all necessary requirements of the fields or occupations in which they are interested. Moreover, education systems also aim to control the behaviors of the individuals in a society, and to provide them with some social and individual values. Each society has national, cultural, historical, moral and spiritual etc. values. It is also important for an individual to acquire these values through education curriculum, after he got them from his family, in terms of general structure and future of the society. Educational institutions, together with individuals' knowledge and education, try hard in order to ensure them as being a member of the society in which they live, to learn these values and turn them into behaviors. These institutions also include these values into curriculum to achieve this goal.

Keywords: Culture, value, literature, education

¹⁰ Doç.Dr., Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kuzey Makedonya-Üsküp, osman_emin@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6975-8221

Giriş

Doğuştan gelen genetik özellikler ve çevresel faktörlerin etkileşimi uzun bir büyüme-gelişme sürecinde kendine özgü bir kişilik ortaya çıkarmaktadır. Birçok gelişim kuramcısı kişiliğin temel özelliklerinin hayatın ilk yıllarında belirlendiğini belirtmişlerdir. Temel ihtiyaçlarını toplumla çatışma haline düşmeden doyurabilen kimseler psikolojik bakımdan sağlıklı kimselerdir. Bu anlamda normal insan, sosyal norm ve standartlarla uyum halinde, kendi arzu ve isteklerini toplumun beklentileri ile özdeştirmiş olup psikopatolojik belirtilerden arınmış kimsedir. Yine bir başka açıdan sağlıklı insan, benliğini toplumsal otorite içinde eriten, yok eden, topluma pasif uyum gösteren insandan farklı olarak, kendi öz duygu ve ihtiyaçlarını doğrultusunda hareket eden, sahip olduğu gizil güçleri gerçekleştirmeye çalışan, fakat bunu yaparken toplumla ciddi olarak çatışma haline düşmeyen insandır. Buradan hareketle, yaşamının ilk yıllarından itibaren başkalarıyla etkileşim içinde olamayan çocuklarda, sağlıklı bir bireyselleşmenin gerçekleşmeyeceği ve çocuğun sosyalleşmesinde kalıtım ve çevre faktörlerinin karşılıklı olarak etkili olduğu ifade edilebilir. Bu açıdan sağlıklı kişiliğin sosyalleşme süreci ile yakından ilişkili olduğunu söylenebilir. Sosyalleşme ise bireyin, içinde yaşadığı toplumun normlarını, değerlerini, kendisinden beklenen rolleri, tutumları ve davranış yapılarını, toplumsal etkileşim için gerekli becerileri, benlik ve kimlik duygusunu kazanma, içinde yaşadığı kültürü içselleştirme sürecidir.

1. Kuzey Makedonya ve Türk Toplumunu

Balkanların en karmaşık bölgelerinden biridir. Balkanların kalbi sayılan Kuzey Makedonya, eski tarihçiler tarafından bir ırklar müzesi olarak nitelenen Makedonya, bugün de çok uluslu bir devlet özelliği taşımaktadır. Kuzey Makedonya, çok dili, çok dinli, çok kültürlü bir mozaik bölgedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru eğitim alanında görülmeye başlanan bazı olumlu gelişmelerde, Balkan Savaşları'yla son bulmuştur. Türkçe eğitiminin yasaklandığı iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Türkçe eğitim durdurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni okullar, nitelikli öğretmenler, programlar, değerli eğitimcilerin eliyle en iyiye doğru yönelmiş uygulamaya başlanmıştır. Başka bir deyişle, 1912'de yasaklanan Türkçe eğitime, ancak kırk yıllık bir aradan sonra izin verilebilmiştir. Makedonya Cumhuriyeti'nin Federal Yugoslavya Devleti ile süren bağılılığı 8 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan etmesiyle biter.

500 yıl Osmanlı himayesinde yaşadığından sonra Balkan savaşları sonucu Makedonya'nın Osmanlılar'dan ayrılmasıyla beraber burada yaşayan Türk azınlığın eğitiminde sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. "Beş yüz yıllık siyasi otorite el değiştirirken, 1938'de ve 1950'lerde iki büyük göç dalgası yaşanmıştır, Osmanlı devleti 1389 Kosova Savaşı ile yerleştiği bu bölgeden, 1913'te ayrılırken, geri de kalan Türk nüfus, artık bu yörenin azınlık halklarından biri olmuştur". (Ülker, 1998). Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesi üzerine Türkler başka sistemler, başka bayraklar altında yaşamak gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesinden sonra bu topraklarda kalan Türklerin eğitim ve kültür yaşamında bir duraklama olduğu görülmüştür. Türk okulları kapatılmış, halk ana dilini evinin dışında kullanamaz olmuştur. Böylece eğitimlerini devam edemeyip yarıda bırakmışlardır. Balkan ve I. Dünya Savaşları sonrası bölgede duraklayan ve gerilemeye başlayan sistematik Türkçe eğitimi, 1944 yılı sonlarına doğru, Makedonya Federal Yugoslavya bünyesinde ayrı bir Cumhuriyet haline gelir gelmez, Makedon dili okullarının yanı sıra, azınlıklara da kendi dillerinde okul açma hakkı

tanınmasıyla beraber yeniden gelişmeye başlamıştır. Makedonya Cumhuriyeti'nde Türk okul kuruluş sistemi 1945 yılından itibaren yapılan bir dizi reformlar yoluyla bugünkü şeklini almıştır.

1.1. Kültür ve Çokkültürlülük

Kültür kavramı üzerine yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde farklı bakış açılarıyla karşılaşılmaktadır. Bu bakış açılarından bazıları ifade edilecek olursa kültür; sosyal miras ve gelenekler birliği, yaşam biçimi, idealler, değerler ve davranışlar, çevreye uyum, geniş anlamda eğitim, sosyal etkileşim ürünü, düşünüş, sembol sistemi ve bireysel psikolojinin yansıması olarak ele alınmaktadır. Kültür, insanlık tarihi boyunca ortaya konulan tüm değerleri içine alan bütünlendirici bir kavramdır. Ancak kavram, kullanımı itibarıyla, içinde yaşanan bölgenin değerleriyle bezenmiş ve toplumlara özgü olma özelliğini de taşımaktadır. Kültür, insanların bilişsel yapılanmasıyla ilgili fikir verir; değerleri, inançları, algısı ve tutumları gibi yapılabilecek en yaygın tanımlamalardan biri "Kültür, tarihsel olarak değişen ve gelişen ve sonraki nesile aktarılan bir yaşama biçimidir".

Çoketnikli, çokkültürlü devletler, siyasetler ve eğitim anlayışlarına karşı çıkan düşünürlerin, çokkültürlülüğün aslında birleştirici değil, tam tersine parçalayıcı etkisine dikkat çektiklerini dile getirmektedir. Bu durum bütünlüşmeyi olanaksızlaştırmakla kalmayıp, değerlerin, kültürün ve medeniyetin sonu anlamına da gelmektedir. Toplumlar genellikle homojen öğelerden oluşmuş bütünlükler değildir. Az ya da çok sayıda kendilerini farklı gören grupların sahip oldukları farklı kültürlerle bir toplum içerisindeki varlığı, çokkültürlü yapılanmaları oluşturmaktadır. Bu nedenle, çokkültürlü durum, kısaca aynı ortamı paylaşan birden fazla farklı kültürün varlığından kaynaklanan bir gerçekliktir. Hem dünyada hem de Kuzey Makedonya'da çokkültürlülüğe ilişkin farklı bakış açıları bulunmakta ve bu yönüyle çokkültürlülüğün tartışmalı bir kavram olduğu kabul edilmektedir. Sosyolojik bir olgu olarak karmaşık bir yapıya sahip olan kültür kavramı "farklı ırk, etnik köken, sınıf, cinsiyet, dil, değer, inanç sistemi, deneyim" gibi konular ele alınmaktadır. Görüşüme göre toplumsal kültürel mozağın çeşitliliği, çokkültürlülüğün bir yapıda var olması parçalanmayı değil, bütünlüşmeyi sağlamada önemli bir unsur olduğunu söyleyebiliriz. Farklı kültürel özelliklerin korunması ve yaşatılması, farklılıkların benimsenmesi, bu yönde duyulan inanca bağlıdır. Bu doğrultuda çokkültürlülüğün devamlılığı aynı zamanda bireylerin farkı görüşlere verdiği değerlerle ilgilidir. Bu anlayış çerçevesinde aynı coğrafya üzerinde bulunan ortak yaşantı ve inanca sahip insanların çoksesli bir düşünce sistemine sahip olabilecekleri ve farklı değerleri savunabilecekleri ifade edilebilir. Çoğulculuk farklı kültürel değerleri yarattığı gibi, ortak yaşantının farklı kültürel örüntülerle bezenmesini de sağlamaktadır. Her insan grubu kendisini diğerlerinden ayıran düşünce ve aksiyon örneklerini zamanla geliştirir. Bu soyut örnekler de kültürü oluşturur.

1.2. Kuzey Makedonya Türk Değerleri

Kuzey Makedonya örneğinde, aynı toprak parçası üzerinde farklı veya benzer kültürel değerlere mensup bireylerin karşılıklı olarak üst ve alt kültürlerle gerçekleştirdikleri etkileşim ve iletişime bağlı olarak belli bir kültürel yapıya uymaları veya onu özümsemeleri şeklinde tanımlayabileceğimiz kültürler arası öğrenmede; birbirini kabullenme, dilsel ve dinî çoğulculuk, saygı ve hoşgörü esas olup çeşitli alt kültürlerle ve üst kültüre ait ulusal değerlerin yanında dış etkenlere bağlı olarak evrensel değerlerin de benimsenmesi söz konusudur. Kültürler, dinamik ve gelişken oldukları için, hiç kimsenin, belli bir kültüre zorlanamayacağını ifade ederken her bireyin dilediği kültürü özgürce seçebileceğini, ona katkıda bulunabileceğini veya yepyeni bir

kültür yaratabileceğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda farklı kültürlerle açık olan ve farklı kültürel değerlere saygı duyan bireylerin yetiştirilmesi ve çeşitli yollarla bu özelliklerin kazandırılması önem taşımaktadır.

Kuzey Makedonya'da tarım toplumundan, sanayi toplumuna, ardından bilgi toplumuna geçişin, yaşanan göç olaylarının ve ülkeler arasında, ekonomik, sosyal vb. amaçlarla oluşturulan birliklerin, bu kavramların önemini daha da artırdığı söylenebilir. Toplumlar bu dönemde, yerelden evrenselliğe doğru bir geçiş yaşamaktadırlar. Bu geçiş dönemi, kültürel evrensel ilkelerin oluşturulmasını ve farklı kültürlerin tanınırlığı, kültürler arası etkileşimin ivme kazanmasını zorunluluk haline getirmiştir. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk unsuruna gelince Osmanlı-Türk kültürünün gerçek mirasçıları olan Makedonya Türkleri, milli benlikleri ile kültürünü koruyup geliştirmekle yetinmiyerek, Kuzey Makedonya ile Türkiye arasında heryanlı ilişkilerin gelişmesinde adeta altın bir köprü rolünü oynamaktadır. Bu sırada ekonomik ilişkiler yanısıra, kültürel temaslar özellikle ağır basmaktadır. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde bugün Türk varlığının korunması ve gelişmesinde Makedonya Türklerinin kültürel etkinliği olağanüstü bir yer alır. Osmanlıların bu topraklardan çekilmesinden sonra, Sırp ve Bulgar döneminde, İkinci Dünya Savaşı sonuna dek Makedonya da yaşayan Türklerin kısıtlı kimi dini hakları hariç, milli varlığını kanıtlama ve geliştirme hakları asla yoktu.

Osmanlı sonrası Balkanlarda kurulan devletlerde Türkler, neredeyse bütün siyasi ve sosyal haklarından mahrum edilmişlerdir. Azınlık statüsüne düşen Türklerin Balkanlarda kalması istenmediğinden her türlü baskı ve zorlamaya da maruz kalmıştır. 1912'den 1940'lara kadar geçen zaman hiç de kolay olmamıştır. Yaşanan savaşlar ve bütün olumsuz koşullar içerisinde bilinçlenen bölgede yaşayan Türkler arasında bir teşkilatlanma söz konusu olur. Bu teşkilatın adı "Yücel Teşkilatı"dır. Teşkilat, "Türklerin milli varlıklarını, manevi değerlerini, örf, adet ve geleneklerini korumak ve yaşatmak" amacıyla bir grup idealist Türk gencin kuruluşudur. "Yücel Teşkilatı" üyeleri veya kısaca "Yücelcileri", tıpkı birçok destan veya halk hikâyesi kahramanları gibi 1941 yılında Makedonya'da Türklere karşı yapılan haksızlıklara karşı durmak, Makedonya Türklerinin millî ve dinî varlıklarını korumak ve yaşatmak üzere faaliyetler yürütmek için bir araya gelen aydınların oluşturduğu toplumsal bir hareket olarak tanımlayabiliriz. Yücel bir teşkilat değil yaşatılması gereken bir felsefe anlayışıdır. Yücelciler o dönemde birçok ilki de başarmışlardır. Bunlar, ilk Türk okulu olan ve günümüzde de eğitim-öğretim hizmetini sürdüren "Tefeyyüz" okulunun açılması, yeni Türk okuma kitapları basmak, Üsküp Radyosunda ilk Türkçe yayın yapmak gibi birçok yeni oluşum gerçekleştirmiştir. Hemen hemen hepsi öğretmen olan Yücel mensupları, hem yetiştirdikleri öğrencileri edebî ürünler verme noktasında yönlendirdiler hem de çıkardıkları gazete ve dergiler etrafında Milli bir edebiyatın şekillenmesine yardımcı olmuşlardır. Savaş yıllarından sonra kurulan cumhuriyet, Türklerin milli benliklerini koruyacak okulların, kültür evlerinin, teşkilatların kapatılması veya kurulmasını engellemek gibi örnekler göçün en önemli sebeplerinden sayılmaktadır.

O yıllarda karşılaşılan en büyük, en temel problem eğitimidir. Çünkü insan eğitimde istikrara varmazsa devamlı göçle karşı karşıya gelmektedir. Böylece Türk okullarında gerek öğrenci gerekse öğretmen kadrosu azalınca, ortaya çıkan tablo etkisini halla devam etmektedir. Ayrıca 1944 sonları, Türk dilinde okulların, tanıtma araçların ve diğer kültürel kurumların açılmasıyla, Makedonya Türkleri 1912 de kesilen milli varlığını duyurmaya başladı. Bu dönemde, tüm yetersizliklere rağmen hızlı bir şekilde Türkçe eğitim verecek kadro oluşturulmuş ve Türkçe

eğitim yapan okullar açılmıştır. Makedonya'da ortaya çıkan bu yeni ülke ve rejimde çocuğa verilen önem üst seviyede olmuştur. Çocuklara kendi dillerinde eğitim almaları ve kendi edebiyatlarını yakından tanımaları fırsatı verilmiştir. 1950-1960 yıllarında, çok sayıda Makedonya Türkü anaülke Türkiye'ye göç etmek zorundaydı. . Çok şeyin güzele doğru gitmeye başladığı dönemde göçler, sosyal ve kültürel anlamda gerilemeye sebep oldu. Ancak Makedonya Türkleri buna rağmen ulusal kimliklerini güçlendirmekte, hak ve özgürlüklerini yaşatmaya çalıştılar. göçle birlikte kültürel değerlerimizin de yavaş yavaş söndüğü görülmekteydi. Rumeliden göç edemeyenler kendi milli kurumlarını toparlamaya çalıştı. Yerleri boşalan Türk öğretmenlerini değiştiren yeni öğretmen kuşakları yetiştirildi.

Yeni kadrolar öğretmen olup "Birlik" gazetesi Üsküp Radyosu Türkçe yayınları kadrolarını oluşturdu. Bu üç kurum yanısıra 1950'li yıllarda, Üsküp'te o zamanın Azınlıkları tiyatro çerçevesinde Türk tiyatrosu da kurularak, dünya klasiklerini olduğu gibi, Türkiye oyun yazarlarının eserlerini de sahneledi. Makedonya'da Türkçe Yayın Faaliyetleri Yugoslavya'da Makedonya bölgesinde ilk yayımlanan süreli yayın, Rumeli gazetesidir. 1876 yılında yayımlanan gazete Manastır'da basılmıştır. 1944 yılının sonlarına doğru Yugoslavya'da, Latin alfabesiyle Türkçe yayımlanan "Birlik" gazetesi, Üsküp'te yayın hayatına başlamıştır. Bu gazetede, çocuklar için çeşitli yazılar ve şiirler de yer almaktadır. 1949 yılında kadınlar için "Yeni Kadın" dergisi yayımlanmıştır. Müstakil olarak ilk çocuk gazetesi ise 1950 yılında yayımlanmaya başlayan "Pioner" gazetesidir. Daha sonra 1951 yılında "Sevinç", 1957 yılında ise "Tomurcuk" dergileri dönemin ilk çocuk dergileri olarak yayın hayatına başlamıştır.

Kuzey Makedonya'da yaşayan daha doğrusu Balkanlarda yaşayan Türkler bilirler ki bu topraklarda öz kimliğimizin bilcine varabilmemizi sağlayan en önemli pay, şüphesiz Türk dilinde yayımlanan süreli yayınlar, hikâye, şiir kitapları yani her türlü edebi esere aittir. Bunların başında kuşkusuz Birlik gazetesi gelmektedir. Çağdaş Makedonya Edebiyatının ilk tohumları da bu gazeteyle birlikte atılmıştır. İkinci Dünya savaşının hala devam ettiği 1944 yılının 23 Aralık tarihinde, Üsküp'te ilk sayısı yayımlanan "Birlik" gazetesinin, Makedonya Türklerinin bu topraklardaki geleceğine dair yeni bir umut ışığı yaktığı tarihi bir gerçektir. 1950-51 yılları arasında Pioner gazetesi çocuklara okuma yazma alanında kendilerine alan bulma hedefiyle 10 sayı çıkmıştır ve Birlik'ten sonra Latin harfleriyle Türkçe yayımlanan ikinci gazetedir. 1951 yılının Eylül ayında Pioner Gazetesi yerini Sevinç Dergisi'ne bırakmıştır. 1957 yılının Eylül ayında Sevinç'in küçük kardeşi olan Tomurcuk Dergisi gözlerini dünyaya açmıştır.

Pioner gazetesi'nin Balkanlardaki çocuk edebiyatı için önemi büyüktür, çünkü sadece genel anlamda çocuk edebiyatının değil Makedonya'nın Çağdaş Türk edebiyatının da şekillenmesine katkı sağlamıştır. Pioner gazetesinin devamı olan Sevinç çocuk ve gençlik dergisi Yugoslavya döneminde Birlik Medya" tarafından yayın hayatına başlamıştır. Makedonya ve Kosova Türklerinin çocuk edebiyatı alanındaki boşluğu yılda toplam dokuz sayıyı yayınlamakla doldurmaya çalışmıştır. 11-15 yaş arası çocuklara hitap etmiştir. Dergi 2012-2015 yılları arasında farklı siyasi, sosyo-ekonomik yapının değişimiyle ara vermiş, son olarak da 2015-2016 eğitim yılında yayımlanmış ve sonrasında da yayın hayatına son verilmiştir. 1957 yılında Necati Zekeriyâ'nın önderliğinde 7-10 yaş arası çocuklara hitap eden Tomurcuk çocuk dergisi hayat bulmuştur. Tomurcuk dergisi, ana sınıfı ve ilkökul çağındaki çocuklara yönelik bir dergidir. Tomurcuk Dergisi'nin en önemli özelliği çocuk edebiyatı merkezli olmasıdır. İlkokul çağındaki çocuklara hitap eden dergide farklı türlerden metinler yer alır. Derginin merkezinde eğitim-

öğretim yer alır. Konular okul müfredatına uygun seçimiştir. 2012 yılında da yayın hayatına son verilmiştir.

Ayrıca bu dönemde 60'lı yıllardan sonra Makedonya'da Türk dili konusunda olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. 1964 yılında Üsküp "Kliment Ohridski" Pedagoji Akademisinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü açılmış, bu gelişmeyi 1976 yılında Makedonya - Üsküp "Kiril ve Metodiy" Üniversitesi, Filoloji Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün açılması izlemiştir. Ardından 1965 yılında, "Sesler" dergisi ile kültür ve edebiyatta ciddi bir canlanma görülmektedir. Üsküp'te yayımlanan "Sesler", "Sevinç" ile "Tomurcuk" edebiyat dergileri çerçevesinde ve Birlik yayın kurumu Türk dilinde yüzlerce kitap yayımladı.

Sesler dergisinin ilk sayısı 1965 yılının Aralık ayında çıkarak, 1965-2001 yılları arasında Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatının gelişinde önemli bir rol oynamıştır. Bu dergi, kimi zaman tam bir düzenle, kimi zaman da siyasi ve ekonomik gelimelere bağlı olarak çeşitli aksaklıklar yaşayarak yayın hayatını sürdürmüştür. 1965 yılının Aralık ayından 2001 yılının Nisan ayına kadar 36 yıllık bir dönemde, zaman zaman yayın devamlılığı açısından çalkantılı dönemler yaşasa da, Makedonya ve Kosova bölgelerinde yaşayan Türklerin yetişkinlere yönelik edebiyatının ilk adresi olma özelliğini gösteren "Sesler" dergisi, zengin bir içeriğe sahip olup edebiyattan siyasete, tarihten folklorla, eğitim-dil biliminden müziğe kadar birçok alanda yazı yazılan yer bir dergi olmuştur. Aslında her yazı bir eleştiri, her yazı bir sitem, her yazı bir aykırış olmuştur. Yazılar aslında Makedonya'da yaşayan Türk halkına yaşanılmışlığı, onların bir bakıma bakış açısıdır. Döneminde yaşanmışlar, sıkıntılar yazıya dökülürken eğitim alanında çok fazla yazıların olmadığı görülmektedir. Aşağıda eğitim alanında kendini adanmış yazar, şair, eğitimcilerin görüşlerini ve dönemdeki sıkıntıların birebir tanıkları olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Makedonya Türk yazarları, kendi özgün eserlerinin yaratılması yanısıra, Türkçeden Makedoncaya ve Makedoncadan Türkçeye birçok eser kazandırmışlardır. Yeni Makedonya Türk edebiyatının temel taşları 1944 yılında atılmıştı. Osmanlı döneminde divan edebiyatında bir Aşık Çelebi, Mutasavvuf Muhammed Nur-ul Arabi ile Şeyh Sadeddin Efendi, Yahya Kemal Beyatlı, Yaşar Nabi, Şefket Rado ile Makedonya doğumlu ya da kökenli daha yüzlerce Türk yazar ve sanatçılara bizler haklı olarak sahip çıkmak zorundayız. Onlar bizim değerlerimizdir. Osmanlı döneminde divan edebiyatında bir Aşık Çelebi, Mutasavvuf Muhammed Nur-ul Arabi ile Şeyh Sadeddin Efendi, Yahya Kemal Beyatlı, Yaşar Nabi, Şefket Rado, Hüseyin Süleyman, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, İlhami Emin, Fahri Kaya ile Makedonya doğumlu ya da kökenli daha yüzlerce Türk yazar ve sanatçılara, Türk kültürüne, Türk düşüncesine, ses bayrağımız olan Türkçemize, Türk edebiyatına ve insanlığa eserleriyle ve yapmış oldukları çalışmalarlarıyla hizmet etmiş, yön vermiş ve vermeye devam eden edebiyatçılarımızı anmadan olmazdı, bizler haklı olarak herkese sahip çıkmak zorundayız. Onlar bizim değerlerimizdir. Aslında her yazıları bir eleştiri, her yazı bir sitem, her yazı bir aykırış olmuştur. Yazılar aslında makedonya'da yaşayan türk halkına yaşanılmışlığı, onların bir bakıma bakış açısıdır. Ancak değerlerimize ne denli sahip çıktığımız bugün varlıklarını sürdüren kurumlardan da görebiliriz. Büyük güçlüklerle varlıklarını sürdürmeye çalışan tüm kurum ve kuruluşlara, değerlerimize sahip çıkmalıyız. Önemli bir kültür unsuru olan değerler de günümüzde çok tartışılan bir konu hâline gelmiştir. "Değerlerimizi kaybediyoruz.", "Değerlerimize sahip çıkmalıyız."

Sonuç ve Değerlendirme

Kuzey Makedonya'da Türk kültürünü derinden etkileyen faktörler ve etkenler günden güne artmaktadır. En önemli faktörlerden de biri dil faktörüdür, bu faktörde bir ülkede birden fazla dilin konuşulması, resmi dilin tek ya da iki dilde olması eğitimi etkilemektedir ve sorunlar günden güne artmaktadır. Eğitim bir kültür aktarma aracı ise, eğitimin en başta gelen görevlerinden birisi kültür zenginliklerini toplumsal yaşama biçimlerini genç kuşaklara aktarmaktadır. Bu durumda her ulusun, her türlü düşünce ve öğrenme eylemi anadili temeli üzerinde oluşur. Anlaşıyor ki ulusal eğitimde ve anadili eğitiminde en çok önem verilerek günümüze kadar ve gelecekte düşünen, eleştiren, sağduyulu, tutarlı ve öz konuşan insan tipinin yaratılması okullarımız dahi Türk Dili eğitiminin başarıya ulaşmasına bağlıdır. Türk eğitiminde, okuduğunu ve öğrendiklerini anlama, öğrendiklerini doğru ve düzgün başkalarına anlatabilme becerilerini kazanma açısından Türkçe dersi öğretimin her kademesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bunlara eklenmesi gereken çok önemli bir başka faktör de bu yörede istisnasız bütün ülkelerde sanat ve edebiyat faaliyetlerinin yükünü çeken unsurun öğretmenler olmasıdır. Yazarlarımızın, edebiyatçılarımızın biyografileri incelendiğinde neredeyse bütününün öğretmen olduğu görülecektir. Bu öğretmenler yöredeki bütün entelektüel faaliyetleri sırtlarında taşımışlardır. Her millet kendi kültürünü meydana getirir. Böylece Balkanlar kendilerini Anadolu'da gelişip yeniden şekillenen Türk edebiyatının içinde bulmuştur. Balkanlar'a gelen aşıklar sazını ve bağlı buldukları aşıklık geleneğini de taşıyarak buralara yaymışlardır. Aşıklık geleneği özellikle Müslümanlar arasında kabul görerek Balkanlarda Balkan kültürüyle yeniden yapılanmıştır. Çeşitli tarikatlara bağlı dervişler, şeyhler gelerek tekkeler kurmuşlardır. Şehirlerde medreseler kurulmuştur. Medreselerde, tekkelerde yetişenler; Balkan divan edebiyatının ve Balkan Türk tekke edebiyatının temellerini atmışlardır. Makedonya Türk edebiyatı Balkanlardaki edebiyatlardan etkilenmiştir. Bu edebiyatlar temelde yabancı edebiyatlardır ve bu etkilenmenin açtığı yoldan Balkan Türk dili de, edebiyatı da çok farklı bir mecraya girmiştir. Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesinden sonra Anadolu Türk edebiyatıyla bağları zayıflayan Balkan Türk edebiyatı yüzünü yabancı edebiyatlara, Batıya çevirmiştir. Balkan Türk Şiiri çeşitli eğilimleri içinde barındırır da başlangıçta olduğu gibi bugün de belli ortak noktalara özelliklere sahiptir. Onlar geçmiş şiiri, şiir birikimine geleneğe en azından onu bilme, tanıma zorunluluğu temelinde olsa da sahip çıkmıştır. Edebiyatta temel türlerden biri olan şiir, Balkan Türk edebiyatının çok önemli bir yeri olan, gelenek oluşturan divan, tekke edebiyatları aslında şiir edebiyatlarıdır. Batıya yönelince hikâye ve roman ayrı bir önem kazanır, fakat şiir daima ön planda yer almıştır.

Kendi kültürünü meydana getirirken başka milletlerin de kültürel özelliklerinden yararlanır fakat aldığı kültür unsurlarını kendisine uydurur. Her millet kendisine ait kültür unsurlarını gelecek kuşaklara aktarma ihtiyacı duyar. Bu ihtiyaç tamamen var olma ihtiyacından kaynaklanır. Milletlerin önemli kültür unsurları arasında dil, giyim-kuşam, yemekler, tarihi yapılar, dünya görüşü ve oluşturdukları değerler vs. Sayılabilir. Hiç şüphesiz bu kültür unsurları birbirleriyle ilişki içerisindedir; hiçbiri birbirinden bağımsız düşünülemez. Önemli bir kültür unsuru olan değerler de günümüzde çok tartışılan bir konu hâline gelmiştir. "Değerlerimizi kaybediyoruz.", "Değerlerimize sahip çıkmalıyız." Vb. Söylemlerle çok sık karşılaşılmaktadır. Değişen dünya şartlarıyla beraber toplumun da değişim göstermesi toplumu tedirgin etmektedir. Bu anlayış çerçevesinde aynı coğrafya üzerinde bulunan ortak yaşantı ve farklı inanca sahip

insanların çoksesli bir düşünce sistemine sahip olabilecekleri ve farklı değerleri savunabilecekleri ifade edilebilir. Çoğulculuk farklı kültürel değerleri yarattığı gibi, ortak yaşantının farklı kültürel örüntülerle bezenmesini de sağlamaktadır. Her kültürü koruma ve geliştirmenin en gerçekçi yolunun her bireyin, bir bütün olan, doğal haklarına saygı duymak ve o hakları, tam bir eşitlikle korumak olduğunu ve her bireyin, potansiyel bir kültür kaynağı olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Her şeye rağmen BİZ Makedonya Türkleri, kimliklerini yaşatmak, kültürlerini geliştirmek, eğitim sorunlarını çözmek, örf ve adetleri ile milli ve dini çıkarlarını elde etmek ve korumak için yıllardır yürüttükleri savaşımlardan vazgeçmiş değiliz. Bulduğumuzu ülkede atalarımızın evinde gibi hayatlarımızı sürdürmekteyiz. Bu yüzden kurum ve kuruluşlarıyla, siyasi anlamda, dernekler ile birlikte yarınları dönük atalarımızdan miras olan bu ülkede diğer kültürlerle birlikte eşit olarak yaşamaya kararlıyız.

Kaynakça

- Abbas, Zerrin. "Makedonya Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1997.
- Ago, Arif. "Makedonya Türk Halkının Anadili Üzerinde Öğretim Eğitim ve Sorunları." Sesler Dergisi, yıl 31, sayı 302,1996:5-14.
- Bakırcıoğlu, Rasim. İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.
- Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni Bildirileri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999
- Bildiriler. Türkçe'nin Dünü, Bugünü ve Yarını, Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002
- Bugariç, Recep. "Türkçenin Özleşmesi ve Bizdeki-Özellikle Üsküp Ağzındaki Etkisi." Sesler Dergisi, yıl 17, sayı 161, 1981: 46-59.
- Çiğdem, Ülker. Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998
- Demirel, Özcan. Kurumdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Ankara, Pegem Y. 2000.
- Demirel, Özcan. Karşılaştırmalı Eğitim, Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2002
- Emin, İlhami. "Kimliğimiz Kültür Varlığımız." Sesler Dergisi, sayı 294,1995:33.
- Erdem, M. ve N. Fidan. Eğitime Giriş, Ankara, Meteksan Matbaacılık, 1994
- Ertürk, Selahattin. Eğitimde Program Geliştirme, Ankara, Meteksan Yayınları,1993
- Gürkan, İhsan. İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar (1945 1989), İstanbul, OBİV Yayınları,1993
- Gürkan, T. Ve E. Gökçe. Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1999
- Hamza, Yusuf. Atatürk ve Makedonya'da Yaşayan Türkler ve Azınlıklar, Ankara, Etam Mat. 1998.
- Kepçeoğlu, Muharrem. Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Yayınevi,1992
- Kuzgun, Yıldız. Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: ÖSYM Yayınları,1992
- Korkmaz, Zeynep. "Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını." Türk Dili, sayı 602, 2002:99-111.
- Koylu, Zafer. "Makedonya Sorunu (1878-1913)." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi,1997.

- Kut, Şule. Makedonya ve Sorunları, İstanbul, Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayını,1993
- John, Dewey. Tecrübe ve Eğitim, Ankara, AÜ.EBF Yayınları, 1996
- Makedonya. Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından, İstanbul, Harp Akad. Basımevi, 1993
- Makedonya Eğitim Bakanlığı, Pedagoji Enstitüsü. 1965 Türkçe Dersi Programları, Üsküp, Eğitim Bakanlığı Pedagoji Enstitüsü Yayınları,1965
- Makedonya Eğitim Bakanlığı, Pedagoji Enstitüsü. Türkçe Dersi Plan ve Programları, Üsküp, Eğitim Bakanlığı Pedagoji Enstitüsü Yayınları,1991, 1998, 2001.
- Mehman, Musaoğlu. Türkoloji'nin Çeşitli Sorunları Üzerine Makaleler İncelemeler, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002
- Министерство за образование, Информација за запишување во основни училишта во Р.Македонија 1999/2000, Скопје, 1999.
- Özönder, M. Cihat. "Balkan Gelişmeleri, Makedonya Sorunu." Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt III. sayı 1, Bahar 2001: 203-209
- Statistical Yearbook, Statistical Office of the Republic of Macedonia, Skopje, 1993
- Statistical Yearbook, Statistical Office of the Republic of Macedonia, Skopje, 2001
- Tan, Hasan. Psikolojik Danışma ve Rehberlik. İstanbul: Yayınevi,1992
- Varış, Fatma. Eğitimde Program Geliştirme, Teori ve Teknikler, Ankara, Alkım Yayıncılık, 1994
- Vatan, K. ve H. Yaltrık. Makedonya'da Rumeli Türklerinin Tarih ve Kültürleri Panelleri ve Konferansı, İzmir, 1996
- Vatan, K. ve H. Yaltrık. Makedonya'da ve Balkanlarda Türk Kültürü ve Sanatı Panel ve Konferansları, İzmir, 1999